

Drugą zasadą, na której Dupuis opiera swój „pluralizm ekskluzywny” jest połączona historia zbawienia i objawienia, która obejmuje inne religie. Widać to choćby w przymierzach Adamowym, a zwłaszcza z Noem, które nigdy nie zostały zniesione przez przymierze z Mojżeszem, czy później w Jezusie Chrystusie. Te dwie zasady prowadzą do trzeciego etapu studium, które zmagają się głównym problemem, tzn. czy model Dupuis jest w stanie pokonać dylemat pomiędzy „chrześcijańskim inkluzywizmem” a „teocentrycznym pluralizmem” (rozd. 5).

Praca ukazuje, że zachowując centralne znaczenia Jezusa Chrystusa, które zakłada powszechne pośrednictwo Chrystusa, Dupuis jednocześnie potwierdza różnorodność ścieżek religijnych, które choć mają znaczenie „uczestniczące”, zachowują prawdziwą wartość zbawczą dla swych członków (rozd. 6). Pośrednictwo „uczestniczące” oznacza, że ich wartość zbawcza jest istotowo w relacji do Chrystusa.

Rozdz. 7 zajmuje się próbą adaptacji tego modelu do rzeczywistości południowoafrykańskiej, gdzie chrześcijaństwo istnieje wraz z innymi religiami takim jak tradycyjna religia afrykańska, islam, judaizm, hinduizm czy buddyzm. Rozdz. 8 prezentuje „case study” spotkania chrześcijan z muzułmanami.

Choć model „pluralizmu inkluzywnego” wydaje się być całościową i spójną teorią ustanawiającą przestrzeń dialogu z religiami, nie jest ona oczywiście bez trudności. Wielu teologów wnosi pewne zastrzeżenia do wizji Jacques’a Dupuis. Ich analizą zajmuje się rozdział 9. Rozdział 10 stanowi konkluzję i ewaluację pracy.

Rozwój myśli Dupuis spowodował trudną kontrowersję dotyczącą Bożego planu zbawienia całego rodzaju ludzkiego. Jego teologia była badana przez Kongre-

gację Nauki Wiary. Ostatecznie jednak Dupuis został oczyszczony z podejrzania o nieprawowierność i uznany za teologa poszukującego, który wniósł ciekawą myśl do współczesnej teologii.

Dobrze, że ta praca napisana przez polskiego misjonarza w Afryce Południowej ukazała się w Polsce, wnosząc wkład do polskiej refleksji teologicznej nad tymi zagadnieniami. Oby seria „Religie świata – Świat religii” mogła dalej publikować tak wartościowe prace.

WOJCIECH KLUJ OMI

Joseph Ndi-Okalla (red.), *LE DEUXIÈME SYNODE AFRICAÏN FACE AUX DÉFI SOCIO-ÉCONOMIQUES ET ÉTHIQUES DU CONTINENT. DOCUMENTS DE TRAVAIL*, Paris, Editions Karthala, 2009, ss. 275.

Omawiana książka stanowi owoc sympozjum misjologicznego zorganizowanego przez afrykańską część *International Association of Mission Studies* – Międzynarodowego Stowarzyszenia Misjologów Katolickich, które miało miejsce w Wyższym Seminarium Duchownym metropolii Jaunde w Kamerunie w październiku 2008 r. Konferencja odbyła się w perspektywie przygotowywanego drugiego synodu dla Afryki (który odbył się w październiku 2009 r.). Zgodnie z hasłem synodu, również konferencja, której owocem są artykuły zamieszczone w książce była poświęcona szczególnie wyzwaniom społeczno-ekonomicznym oraz etycznym kontynentu. Warto zauważyć, że o ile pierwszy synod afrykański koncentrował się bardziej na zagadnieniach kulturowych, o tyle drugi poświęcony był właśnie zagadnieniom omawianym w tej książce.

Swoistym przewodnikiem podczas powyższej konferencji był opublikowany wcześniej *Instrumentum laboris* zbliżającego się (wtedy) synodu. Warto zauważyć, że to właśnie w Jaunde, w miejscu, gdzie odbyła się ta konferencja, kilka miesięcy później, papież Benedykt XVI, podczas swej podróży do Kamerunu dnia 19 marca 2009 r. zostawił biskupom Afryki kolejny dokument – *Lineamenta* nadchodzącego synodu.

Redaktor publikacji, ks. Joseph Ndi-Okalla uzupełnił w pewien sposób swoje wcześniejsze publikacje, które ukazały się w związku z pierwszym synodem afrykańskim oraz pomiędzy nimi. Pierwsza książka ukazała się jako *Inculturation et conversion. Africains et Européens face au synode des Églises d'Afrique* (Paris, Karthala 1994) oraz *D'un synode africain à l'autre. Réception synodale et perspectives d'avenir: Eglise et société en Afrique* (Paris, Karthala 2007). Ta druga wydana została pod wspólną redakcją z biskupem Antoine Ntalou.

Podobnie jako poprzednie, obecna książka również ukazała się za wsparciem finansowym Instytutu Misjologicznego w Aachen.

Poza wstępem i zakończeniem książka składa się z trzech części. Pierwsza część poświęcona jest afrykańskim wyzwaniom i misji Kościoła w świecie współczesnym (patrząc z perspektywy afrykańskiej). Zawiera ona trzy artykuły – prezentacje. Autorem pierwszej jest redaktor pracy – ks. Joseph Ndi-Okalla: *Le second synod africain: une missiologie intégrale et systématique*. Ukazuje on ogólną wizję współczesnej refleksji misjologicznej z perspektywy Afryki. Drugi artykuł napisał dominikanin, o. Éloi Messi Metogo. Zatytułowany on jest *Religions, christianisme et modernité: quelle mission pour le secondo synode?* Artykuł ten próbuje zaproponować nadchodzącemu synodowi refleksję nad reli-

giami. Ostatni artykuł pierwszej części napisał Jean Bonane Bakindika, pochodzący z Kongo doktorant na uniwersytecie w Tübingen: *Fondements trinitaires de la mission et service de la réconciliation, de la justice et de la paix en Afrique*. Traktuje on o trynitarnych podstawach zarówno ogólnej działalności misyjnej, jak i konkretniej posługi pojednania, sprawiedliwości i pokoju.

Druga, najdłuższa część książki, składa się z pięciu artykułów poświęconych społecznym aspektom ewangelizacji. Autorem pierwszej jest pracujący w Kongu, z pochodzenia Włoch, oblat, Domenico Arena. Jego tekst nosi tytuł *L'Église-Famille de Dieu en Afrique et sa mission de réconciliation: la communio*. Jak wskazuje sam tytuł rozwija on głównie wątek Kościoła – Rodziny Bożej. Drugi tekst tej części pochodzi od werbisty Godefroid Manunga-Lukokisa. Zastanawia się on nad ludami wielkich jezior afrykańskich i posłudze Kościoła wśród nich, zwłaszcza posłudze pojednania: *Les peuples des Grands Lacs et le service de réconciliation de l'Église*. Kolejny tekst w tej części poświęcony kwestiom społecznym napisał jezuita Martin Birba: *La mission sociale de l'Église: orientations pour le second synode africain*. Kolejny tekst pochodzi od profesora teologii moralnej na uniwersytecie katolickim w Jaunde, ks. Jean-Bertrand Salla i poświęcony jest podobnie kwestiom społecznym: *Évangélisation et actualité de l'enseignement social de l'Église: retour sur les „Lineamenta” du second synode*. Ostatni tekst tej części pochodzi od ks. Fredericka Tusingire z Ugandy i również poświęcony jest kwestiom społecznym, choć bardziej z perspektywy pokoju. Jest to pierwszy tekst angielski w książce: *The Church in Africa in Service to Peace*.

Trzecia część książki zawiera cztery teksty poświęcone doświadczeniom kościel-

nym i świadectwie życia. Pierwszy tekst pochodzi od rektora seminarium w Jaunde, uczącego w Szkole Teologicznej św. Cypriana oraz na Uniwersytecie Katolickim w Jaunde. Pisze on o perspektywach eklezjologicznych i świadectwie kościelnym: *Le second synode africain: le perspective ecclésiologique de son témoignage*. Drugi tekst napisał szeptysta z Kamerunu, ks. Faustin Ambassa. Zastanawiał się on nad rolą życia konsekrowanego w Afryce: *Le vie religieuse consacrée et le témoignage de la réconciliation, de la justice et de la paix en Afrique*. Kolejny tekst pochodzi od jedynej kobiety w tym gronie, siostry Gloria Wirba Kenyufoon. Traktuje on o wkładzie afrykańskich sióstr zakonnych. Ten tekst jest również napisany po angielsku: *The contribution of African religious women in service to peace, justice and reconciliation*. W końcu, ostatni tekst tej części napisany jest przez jedynego Polaka w tym gronie, o. Wojciecha Kluj omi (choć jego imię zniekształcono w książce na Wojcieck). Pisze on o świadectwie pojednania na przykładzie Kościoła regionu wielkich jezior: *Témoignage d'une Église d'Afrique au service de la réconciliation*.

Ostatnia, kończąca część zawiera dwa teksty. Pierwszy poświęcony pracy Instytutu Misjologicznego „Missio” w Aachen (który sfinansował druk tej książki). Autorem tekstu jest Marco Moerschbacher: *Tâches et contribution de l'Institut de Missiologie Missio (Aachen) à l'action évangélistrice en Afrique*. Ostatni tekst, w pewnym sensie podsumowujący, traktuje o kongresie misjologicznym, z którego pochodzą te teksty. Jego autorem jest seminarzysta z seminarium, gdzie odbywało się to sympozjum – Théodore Ntsengue Lebongo: *Le Congrès des missiologie catholiques consacré au second synode africain*.

MAŁGORZATA BOGUSIAK

Tomasz Szyszka (red.), JAN PAWEŁ II W EKWADORZE. Materiały konferencyjne. Sympozjum 14 stycznia 2009 r. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa, Instytut Papieża Jana Pawła II w Warszawie, 2010, ss. 231+9.

Od początku 2008 roku Sekcja Misjologii UKSW oraz Instytut Jana Pawła II w Warszawie organizują serię sympozjów naukowych „Jan Paweł II w...”. Na spotkaniach omawiane były pielgrzymki papieża do takich krajów Ameryki Łacińskiej jak Meksyk, Ekwador, Boliwia, Peru oraz Paragwaj, a także jego afrykańskie podróże do Ugandy, Zambii czy Maroka. Sympozja te gromadzą zazwyczaj grono naukowców z różnych uniwersytetów i instytutów całej Polski, gości z zagranicy oraz wielu zainteresowanych studentów i słuchaczy.

Aby dorobek naukowy, wypracowany podczas sympozjów, nie pozostał jedynie zamknięty dla wąskiego kręgu odbiorców uczestniczących w konferencji, organizatorzy zapowiadali opublikowanie przedstawianych referatów. Jako pierwsza ukazała się książka „Jan Paweł II w Ekwadorze”. Publikację tę można nazwać dzieckiem sympozjum pod tym samym tytułem, które odbyło się na UKSW w Warszawie 14 stycznia 2009 roku. Wydanie stanowi drugi tom serii „Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie”, której redaktorem naczelnym jest ks. dr Zdzisław Struzik.

Praca zbiorowa „Jan Paweł II w Ekwadorze” została opracowana pod redakcją ks. dr Tomasza Szyszki z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, zawiera wprowadzenie, pięć artykułów głównych oraz aneks z przemówieniami papieża Jana Pawła II, wygłoszonymi w Ekwa-